

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

7 De delectatione contemplationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

in hoc gradu quantum ad propositum spectat, principaliter consideratur, exclusio, dicitur: ideo author exemplariter declaravit hanc gradum in cogitatione complexa priorum principiorum, in qua est clara evidentia sine discursu. Post hos autem duos gradus, tertius ponitur, in quo ipsa contemplatio diuinae veritatis consistit secundum illuminationem ad visionem, qua angeli vident Deum.

Sed istam accedit hic dubium, quo patet serius hic gradus attribuitur vite contemplatiue hominis in vita, cum non possimus vitam ascendere, quam secundus gradus donet. Constat enim quod summum in contemplatione nostra gradum obtinet, cum anima expolitio quiddam ad simplicem quidditatem intuendam peruenit. Quamuis nec per hoc pertingere possit ad quidditatem intelligendum aliquam substantiam separam, vt distate habes in 3. contra Gent. cap. 47.

Ad hoc dicitur, quod doctrina ista theologica est, nec sicut in puris naturalibus: sed de natura nostra vt perficitur gratia diuinae illuminationis, tractat. Et propterea licet naturaliter non possimus contemplando supra secundum gradum ascendere, secundum tamen diuini luminis participationem altius mens humana ascendit, non sine phantasmatibus tamen. Et sic motus circularis, hoc est, vniformis Dei contemplatio, cum contemplatione nostra saluatur. Potest & aliter dici, quod secundus gradus differat a tertio in hoc, quod obiectum secundum est quoddam quae simplex intelligibile, ad quod intendendum figur sine discursu aliquo: obiectum autem tertium est non quoddamque simplex intelligibile, sed solus Deus. Naturalis autem progressus est ascendere a quocumque intelligibili simplici ad Deum ipsum. Et sic tertius gradus ponitur superior secundo, sicut habens obiectum determinatum simplicissimum &c. respectu habentis obiectum indeterminate. Et hec responsio subtilior, & magis consona littere videtur: quoniam in secundo gradu indeterminate ponitur obiectum in tertio vero determinate. Oportet tamen huiusmodi contemplationem Dei diuina illuminatione fulciri, alioqui similitudinis angelice visionis expertus esset.

A In eodem articulo, in responsione ad tertium & secundum simul, dubium occurrit circa sufficientiam horum motuum contemplationis, quoniam pretermisus videtur motus, quo anima a magis intelligibilibus ad minus intelligibilia, seu sensibilia contemplando procedit, & tamen constat quod huiusmodi contemplatio recta est, & forte frequentior. Quod autem sit pretermisus motus iste, patet ex eo, quod nec est motus obliquus, quia nihil est hic diuinae informatio: nec circularis, vt patet: nec rectus, quia rectus est a sensibilibus ad intelligibilia.

B Ad hoc dicitur, quod quia imperfecta in aliqua specie, seu genere reducuntur ad perfectum illius, ideo motus iste tamquam imperfectus in genere motus recti, reducitur ad motum rectum, & non est pretermisus, sed sub recto comprehenditur reduciue. Motus enim rectus principaliter consistit in ascensu a sensibilibus ad intelligibilia, qui proprie motus est a perfectione. Secundario autem ad in arguendum spectat regredi, quod minoris perfectionis videtur, vt sic, vt in calce littere patet, cum contemplatio discursiua communis sit motui obliquo, & recto. Sed in obliquo habet pro ratione, & principio diuinam illuminationem, in recto autem soli rationi naturali innititur.

C In hoc articulo, in responsione ad tertium & secundum simul, dubium occurrit circa sufficientiam horum motuum contemplationis, quoniam pretermisus videtur motus, quo anima a magis intelligibilibus ad minus intelligibilia, seu sensibilia contemplando procedit, & tamen constat quod huiusmodi contemplatio recta est, & forte frequentior. Quod autem sit pretermisus motus iste, patet ex eo, quod nec est motus obliquus, quia nihil est hic diuinae informatio: nec circularis, vt patet: nec rectus, quia rectus est a sensibilibus ad intelligibilia.

D Ad hoc dicitur, quod quia imperfecta in aliqua specie, seu genere reducuntur ad perfectum illius, ideo motus iste tamquam imperfectus in genere motus recti, reducitur ad motum rectum, & non est pretermisus, sed sub recto comprehenditur reduciue. Motus enim rectus principaliter consistit in ascensu a sensibilibus ad intelligibilia, qui proprie motus est a perfectione. Secundario autem ad in arguendum spectat regredi, quod minoris perfectionis videtur, vt sic, vt in calce littere patet, cum contemplatio discursiua communis sit motui obliquo, & recto. Sed in obliquo habet pro ratione, & principio diuinam illuminationem, in recto autem soli rationi naturali innititur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum contemplatio delectationem habeat.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod contemplatio delectationem non habeat. Delectatio enim ad vim appetitiuam pertinet: sed contemplatio principaliter consistit in intellectu. ergo videtur quod delectatio non pertinet ad contemplationem.

¶ 2. Præterea. Omnis cōtentio & mitrat contemplatiuam delectationem. Videmus enim tales præferre contemplationibus tam venereorum, quam cibi & potus, & reliquorum bonorum mundi, pura, glorie, dignitatum &c. Quod ex eorum affectu proculdubio procedit.

¶ In responsione ad primū eiusdem articuli, circa illa verba, Et hec est vltima perfectio vite contemplatiue, vt scilicet non solum di-

A In eodem articulo, in responsione ad tertium & secundum simul, dubium occurrit circa sufficientiam horum motuum contemplationis, quoniam pretermisus videtur motus, quo anima a magis intelligibilibus ad minus intelligibilia, seu sensibilia contemplando procedit, & tamen constat quod huiusmodi contemplatio recta est, & forte frequentior. Quod autem sit pretermisus motus iste, patet ex eo, quod nec est motus obliquus, quia nihil est hic diuinae informatio: nec circularis, vt patet: nec rectus, quia rectus est a sensibilibus ad intelligibilia.

AD TERTIVM dicendum, quod illa diuersitates motuum, quæ accipiuntur secundum differentiam eius quæ est sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum, ante & retro, & secundum diuersos circuitus, oēs continentur sub motu recto, vel obliquo: nam per oēs designatur discursus rationis. Quod quidem si sit a genere ad speciem, vel a toto ad partem, erit, vt ipse exponit, secundum sursum & deorsum. Si vero sit ab vno oppositorū in aliud, erit secundum dextrorsum & sinistrorsum. Si vero sit a causis in effectum, erit ante & retro. Si vero sit secundum accidentia quæ circumstant re propinquā, vel remotam, erit circuitus. Discursus autem rationis, quæ est a sensibilibus ad intelligibilia secundum ordinem naturalis rationis, pertinet ad motum rectum. Quando autem est secundum illuminationes diuinas, pertinet ad motum obliquum, vt ex dictis patet. *Sola autem immobilitas quæ ponit, pertinet ad motum circularē. Vnde patet quod Dion. *multo sufficientius, & subtilius motum contemplationis describit.

¶ Super Questionis centesima octuagesima articulum septimum. In sol. ad 2. Locis in argum. 1. & 2. citatis.

IN articulo 7. eiusdem quæst. in corpore articuli aduerte, quod cum dicitur, quod delectatio contemplationis excedit omnem humanam delectationem, intelligitur non solum secundum se, sed etiam quod ad nos ex parte anime habentis habitum contemplatiue charitatis. Et signum eius est, quod talis tolerat quæcumque contraria delectationibus corporalibus, & sensibilibus, potius quam amittat contemplatiuam delectationem. Videmus enim tales præferre contemplationibus tam venereorum, quam cibi & potus, & reliquorum bonorum mundi, pura, glorie, dignitatum &c. Quod ex eorum affectu proculdubio procedit.

¶ In responsione ad primū eiusdem articuli, circa illa verba, Et hec est vltima perfectio vite contemplatiue, vt scilicet non solum di-

una veritas videat, sed etiam ut ametur, gradus scrupulus occurreret de fruitione, seu felicitate eterna contra auctoritate, quod consistit in actu amandi, nisi in articulo secundo huiusmet quod ad primum, determinasset, quod amor primum ad extrinsecam perfectionem vitae contemplatiuae. Et propterea cum dicitur, quod est ultima perfectio, intelligendum est de perfectione extrinseca. Quae autem de felicitate in quo consistat, est de perfectione essentiali. Et sic omnia consonant. In ratione ad quartum eiusdem articuli circa claudicationem Iacob, hoc est, defectum temporalem annexum vitae contemplatiuae, aduerte, quod dupliciter referri potest ad contemplationem temporalem defectus. Primo, ut consequenter ex ipsa contemplatione, quia, si dum inharens est contemplationi diuinae, dicitur ab amore temporalium. Secundo, ut augens amore contemplationis, quia debilitato temporalium amore, magis inardescit amor spiritualium. Qui, non temporalibus non confidit, spiritualibus necesse est innitatur, sicut claudicat unus pedem, innitatur alteri sano. Et hanc secundam relationem tractat hic ex Gregorio auctor.

Hom. 14. in sermone de mediis & anem.

Lib. 1. c. 4. tom. 5.

Homil. 14. a medio.

Super

vniqueque delectabilis est operatio sibi conueniens secundum propriam naturam, uel habitum. Contemplatio autem veritatis competit homini secundum suam naturam, prout est animal rationale: ex quo contingit, quod omnes homines natura scire desiderant: & per consequens in cognitione veritatis delectantur. Et adhuc magis fit hoc delectabile habenti habitum sapientiae, & scientiae, ex quo accidit, quod sine difficultate aliquis contempletur. Alio modo, contemplatio redditur delectabilis ex parte obiecti, in quantum scilicet aliquis rem amatam contempletur. Sicut etiam accidit in uisione corporali, quae delectabilis redditur, non solum ex eo, quod ipsum videre est delectabile: sed etiam ex eo, quod uidet quis personam amatam. Quia ergo uita contemplatiua praecipue consistit in contemplatione Dei, ad quam mouet charitas, ut dictum est, inde est, quod in uita contemplatiua non solum est delectatio ratione ipsius contemplationis, sed etiam ratione ipsius diuini amoris. Et quantum ad utrumque eius delectatio omnem delectationem humanam excedit. Nam & delectatio spiritualis potior est, quam carnalis, ut supra habitum est: cum de passionibus ageretur, & ipse amor quo ex charitate Deus diligitur, omnem certamen impedit delectationem: sed in contemplatione est contentio, & certamen, dicit enim Gregorius super Ezechiel. * quod anima cum contempleri Deum nititur, uelut in quodam certamine posita, modo quasi exasperat, quia intelligendo, & sentiendo de incircumscripto lumine aliquid degustat: modo succumbit, quia degustando iterum deficit: ergo uita contemplatiua non habet delectationem.

Art. 1. huius q. & art. 4.

2. 2. q. 37. artic. 5.

tur, omnem amorem excedit. Unde dicitur 33. dicitur. Gustate, & uidete, quomodo bonus est Dominus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod contemplatiua, licet essentialiter consistat in intellectu, tamen habet in affectu, in quantum ad aliquos ex charitate ad Deum contempletur. Et quia finis respondet principio, etiam terminus, & finis contemplatiuae est in affectu, dum scilicet aliquis in uita contemplatiua delectatur, & ipsa delectatio rei uitae amatam. Unde Gregorius dicit super Ezechiel. cum quis ipsum, quem amat, uidet, in seipso sicut ignem. Et hoc est uita contemplatiua, ut scilicet non solum uita uideatur, sed etiam ut ametur.

AD SECUNDUM dicendum, quod certamen tamen quod prouenit ex contrarietate rei, impedit illius rei delectationem. Nam aliquis delectatur in re, contra quam pugnat, re pro qua quis pugnat, cum eam bonam fuerit, ceteris paribus magis in ea delectatur. Augustinus dicit in 8. conf. quod quod maius periculum in praesidio, tanto magis in triumpho. Non est autem in contritione contentio, & certamen ex contrarietate ritatis quam contemplantur, sed ex delectatione relictus, & ex corruptibili corpore, quod inferiora retrahit, secundum illud Sapientia. quod corrumpitur, & aggrauat animam, & terrena inhabitatio sensum multa cogitatione est, quod quando homo pertingit ad contemplationem ueritatis, ardentius eam amat, & odit proprium defectum, & grauiter contristatur, ut dicitur in Apocalypsi. In quo, quis me liberabit de corpore mortis, & de Gregorio dicit super Ezechiel. * Cum per desiderium, & intellectum cognoscimus uoluptatem carnis arefacit.

AD TERTIUM dicendum, quod certamen Dei in hac uita imperfecta est respectu contritionis patriae, & similiter delectatio contritionis uiae est imperfecta respectu delectationis patriae, de qua dicitur in Psalmo. torrente uoluptatis tuae potabis eos. Sed contemplatio diuinorum, quae habetur in uita, est imperfecta, tamen est delectabilior omni alia contritione quantumcumque perfecta, propter certitiam rei contemplatae. Unde Philo sophus dicit de partibus animalium. * Accidit circa illas animales existentes, & diuinas substantias, multae sunt existeret theorias: sed etiam secundum magis attingamus eas, tamen propter heresitatem agnoscendi delectabilis aliquid habere, quod apud nos omnia. Et hoc est etiam quod dicitur super Ezechiel. * Contemplatiua uita, quae ualde dulcedo est, quae super Remigium mam rapit, caelestia aperit, spiritalia reuelat patefacit.

AD QUARTUM dicendum, quod Iacob post contemplationem uno pede claudicat, quia necesse est debilitato amore saeculi, conualescat aliquid rem Dei, ut Gregorius dicit super Ezechiel. ideo post agnitionem suauitatis Dei unus pes sanus remanet, atque alius claudicat, quia enim qui uno pede claudicat, solum illud pedem, quem sanum habet.

ARTICVLVS VITI.

Vtrum vita cōtemplatiua sit diuturna.

AD OCTAVVM sic procedit.

Videtur q̄ vita cōtemplatiua non sit diuturna. Vita enim cōtemplatiua essentialiter consistit in his quæ ad intellectum pertinent: sed omnes intellectiue perfectiones huius vite euacuabuntur, secundum illud 1. ad Corinth. 13. Siue prophetiæ euacuabuntur, siue lingue cessabunt, siue scientia destruetur. ergo vita cōtemplatiua euacuatur. ¶ 2. Præ. Dulcedinem cōtemplationis aliquis homo raptim & transeundo degustat. unde August. dicit in 10. confess. * Intromittis me in affectum multum inusitatum introrsus ad quam necessum dulcedinē, sed redeo in hoc arumnosus ponderibus. Greg. et dicit in 5. Moral. * exponens illud Job. 4. Cum spiritus me pressente transiret. In suauitate, inq̄, cōtemplationis intima nō diu mēs figurat, quia ad semetipsum ipsa immensitate luminis reuerberata reuocatur. ergo vita cōtemplatiua non est diuturna.

¶ 3. Præ. Illud quod non est homini naturale, non potest esse diuturnum: vita autē cōtemplatiua est melior, quàm secundum hominem. vt Phil. dicit in 10. Ethic. * ergo videtur quod vita cōtemplatiua non sit diuturna.

SED CONTRA est, qd̄ Dominus dicit Luca 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea: q̄ vt Greg. dicit super Ezech. * cōtemplatiua hic incipit, vt in cœlesti patria perficiatur.

RESPON. Dicendū, q̄ aliquid potest dici diuturnū dupliciter. Vno modo, secundum suā naturam: alio modo quod ad nos. Secundū se quidem manifestū est, q̄ vita cōtemplatiua diuturna est dupliciter. Vno modo, eo q̄ versatur circa incorruptibilia, & immobilia. Alio modo, quia nō habet contrarietate. Delectationi enim quæ est in consideratio, nihil est contrariū, vt dicitur in 1. Topic. * Sed quod ad nos etiam vita cōtemplatiua diuturna est, tum quia cōpetit nobis secundum actionē incorruptibilis partis animæ, scilicet secundum intellectum: vnde potest post hanc vitam durare. Alio modo, quia in operibus cōtemplatiuæ corporaliter non laboramus: unde magis in huiusmodi operibus continue persistere possumus, sicut Philosophi dicit in 10. Ethic. †

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ modus cōtemplandi nō est idē hic, & in patria. Sed vita cōtemplatiua dicitur manere rōne charitatis, in qua habet & principium, & finē. Et hoc est qd̄ Greg. dicit super Ezech. * Cōtemplatiua hic incipit, vt in cœlesti patria perficiatur: quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quē amat viderit, in amore ipsius amplius ignescit.

AD II. dicendū, q̄ nulla actio potest diu durare in sui summo. Summum autem cōtemplationis est, vt attingat ad vniuersitatem diuine cōtemplationis, ut dicit Dion. sicut supra positum est. * Vn̄ etsi quātū ad hoc cōtemplatio diu durare nō possit, tñ quantum ad alios cōtemplationis actus, potest diu durare.

AD III. dicendū, q̄ Phil. dicit q̄ vita cōtemplatiua esse supra hominem: quia cōpetit nobis secundum hoc, q̄ aliquid diuinū est in nobis. Intellectus, qui est incorruptibilis & impassibilis in se: & ideo actio eius potest esse diuturnior.

QVAESTIO CLXXXI.

De vita actiua in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de vita actiua.

ET CIRCA hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū omnia opera virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.

¶ Secundo, Vtrū prudentia pertineat ad vitam actiuam.

¶ Tertio, Vtrum doctrina pertineat ad vitam actiuam.

¶ Quarto, De diuturnitate uitæ actiue.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnes actus virtutum moralium pertineat ad vitam actiuam.

AD PRIMVM sic proceditur.

Videtur q̄ non oēs actus virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam. Vita enim actiua v̄ consistere solum in his q̄ sunt ad alterum. dicit enim Greg. super Ezechiel. * q̄ actiua vita est panem esurienti tribuere. Et in fine, multis enumeratis q̄ ad alterum pertinent, subdit. Et quæ singulis quibusq̄ expediunt dispensare. Sed non per oēs actus virtutū moralium ordinamur ad alios, sed solum s̄m iustitiam & partes eius, vt ex supradictis patet. †

Secunda Secunda S. Th. o.

continuitatem confert. ¶ Tertium est in responsione ad secundum, ubi manifeste habes, quod superius diximus de motu circulari in hac vita, hoc est, summa Dei cōtemplatione, & quod possibilis, & quod diuina, & quod transitoria est.

Homil. 14. post med.

¶ Super Quæstionis centesime octuagesime prima Articuli primum.

IN articulo primo quæstionis centesime octuagesime primæ, dubium statim occurrit circa rationem literæ ad principalem conclusionem: consistit enim in hoc. Virtutes morales ordinantur ad operandum principaliter: ergo pertinent essentialiter ad vitam actiuam: quia vita actiua ordinatur ad exteriorem operationem. Videtur enim hæc ratio deficere procedendo ab operatione ad exteriorem operationem. Nam virtutes morales ordinantur principaliter ad operationem, sed non exteriorem: quoniam ordinantur ad interiorum passionum moderamen. Vita autem actiua in exteriori operatione consistit.

Ex ca. 2. c. 2. Iustit. Hier. pot. haberi. art. 6. huius quæst. ad 2.

Li. 10. Ethic. ca. 7. 10. 5.

AD hoc dicitur, quod exterior operatio, ad quam ordinatur actiua vita, non est sola illa quæ extra corpus exercetur, ut uestire nudum, pascere esurientem, & huiusmodi: sed etiam est illa quæ extra intellectum fit. Quod patet ex hoc, quod vita actiua distinguitur contra cōtemplatiuam eadem distinctione qua intellectus practicus distinguitur contra speculatiuum, ut in articulo secundo, quæst. centesime septuagesime nonæ superius patet. Et in sequenti articulo in responsione ad primum, expressè dicitur, quod prudentia quæ habet finem in actu appetitiuæ virtutis, pertinet ad vitam actiuam. Quia igitur operatio

Supr. q. 86. art. 2. cor. & opul. 17. c. 7. ad 7.

Homil. 14. in Ezech. parum ante med.

q. 58. art. 2. & 12. q. 60. art. 2. & 3.